

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra Křesťanské sociální práce**

Bakalářská práce

2009

Kristýna Havelková

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra Křesťanské sociální práce
Charitativní a sociální práce**

Kristýna Havelková

**Srovnání náhradní rodinné péče v České
republice a na Slovensku
Bakalářská práce**

Vedoucí práce: ThLic. Michal Umlauf

2009

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....

Zde bych chtěl/a poděkovat vedoucímu práce za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při vypracování bakalářské práce.

Obsah

Úvod	3
1 Rodina	5
1.1 Vymezení pojmu rodina	5
1.2 Historie rodiny	6
1.3 Funkce rodiny	9
1.4 Současná rodina	11
1.5 Rodina z pohledu katolické církve	12
2 Náhradní rodinná péče	17
2.1 Náhradní rodinná péče v České republice	17
2.1.1 Vymezení pojmu náhradní rodinná péče	18
2.1.2 Historie náhradní rodinné péče	18
2.1.3 Formy náhradní rodinné péče	21
2.1.4 Legislativní situace náhradní rodinné péče	28
2.1.5 Nejvýznamnější organizace podílející se na uskutečňování náhradní rodinné péče	30
2.2 Náhradní rodinná péče na Slovensku	32
2.2.1 Vymezení pojmu náhradní rodinná péče	32
2.2.2 Historie náhradní rodinné péče	33
2.2.3 Formy náhradní rodinné péče	36
2.2.4 Legislativní situace náhradní rodinné péče	38
2.2.5 Nejvýznamnější organizace podílející se na uskutečňování náhradní rodinné péče	39
3 Vybrané rozdíly v náhradní rodinné péči v České republice a na Slovensku	41
Závěr	46
Bibliografie	48

Úvod

Téma mé bakalářské práce „Srovnání náhradní rodinné péče v České republice a na Slovensku“ jsem si vybrala, protože mě tato problematika velice zajímá. Téma náhradní rodinné péče jsem již okrajově řešila v mé absolventské práci, která nesla název „Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc“.

Cílem této bakalářské práce je vytvořit srozumitelný přehled rozdílných přístupů k náhradní rodinné péči v České republice a na Slovensku. Bakalářská práce je členěna do tří kapitol. Úvod a závěr považuji za zvláštní celek.

V první kapitole se věnuji pojmu rodina. Zmiňuji se o ní v historickém kontextu. Do této kapitoly jsem zařadila i definici rodiny, její funkce. Zvláštní podkapitola je věnována křesťanskému pojetí rodiny.

Druhá kapitola nese název Náhradní rodinná péče v České republice a na Slovensku. První polovina kapitoly se věnuje této problematice na území našeho státu. Považuji za důležité zmínit se o definici náhradní rodinné péče a o jejím historickém kontextu. Důležitou součástí jsou formy náhradní rodinné péče. Pro bližší pochopení této problematiky jsou v této kapitole zmíněny některé právní předpisy. V závěru první poloviny druhé kapitoly zmiňuji několik důležitých neziskových organizací, které se problematikou náhradní rodinné péče zabývají.

Druhá polovina druhé kapitoly má stejnou strukturu jako první část. Věnuje se problematice náhradní rodinné péče na Slovensku.

Třetí kapitola nese název „Vybrané rozdíly v náhradní rodinné péči v České republice a na Slovensku“. Je zde vytvořen srozumitelný text, v němž jsem uvedla nejzásadnější rozdíly mezi pojetím náhradní rodinné péče v České republice a na Slovensku. Ke kapitole jsem připojila tabulku základních pojmů souvisejících s náhradní rodinnou péčí ve slovenštině a češtině.

V tomto odstavci bych ráda objasnila postup zpracování bakalářské práce. Samotné zpracování bakalářské práce navazovalo na výběr a získání základní literatury. Vybranou literaturu jsem poté začala zpracovávat. Nejprve jsem se

věnovala kapitole první. Následovaly kapitoly další. Poté, co jsem měla základní text zpracován, vrátila jsem se ještě zpět k podkapitole „Křesťanské pojetí rodiny“. Úvodu a závěru jsem se věnovala teprve až jsem měla zpracovánu celou bakalářskou práci. V bakalářské práci jsou využívány knižní i internetové zdroje.

1 Rodina

Rodinou je myšlena skupina lidí, která je spojena příbuzenským vztahem. Pro tuto velice významnou společenskou jednotku je typické, že její dospělí členové se starají o výchovu dětí a to buď vlastních, nevlastních nebo adoptovaných a žijí ve společné domácnosti.

Rodina je tak významnou společenskou jednotkou, že se jí zabývají téměř všechny humanistické vědy. Jako příklad mohu uvést sociologii, psychologii, pedagogiku, lékařské vědy, právo a mnohé další vědy. Z pouhého výčtu těchto věd je zřejmé, že není jednotná definice rodiny.

Každá věda se věnuje rodině z jiného pohledu. Většinou jednotlivé vědy preferují členění a zkoumání rodiny z pohledu jejich funkcí. I když si každá věda zkoumá jinou funkci, nelze funkce rodiny chápat izolovaně. Všechny jsou na sobě závislé a navzájem se podporují a doplňují.

Rodina je tím nejvýznamnějším činitelem, který utváří člověka i společnost.¹

1.1 Vymezení pojmu rodina

Jak už bylo řečeno na začátku této kapitoly, neexistuje jednotná definice rodiny. Právo, sociologie, psychologie i pedagogika mají svou definici.

Rodinou je podle českého právního řádu myšlen vztah založený na manželství. Manželstvím je myšleno trvalé společenství muže a ženy.²

Sociologie vnímá rodinu jako institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství

¹ Srov. CIBULKA, V., *Rodina v kontextu historického vývoje*. s. 8.

² Srov. tamtéž. s. 7.

osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz a na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.³

Psychologie vnímá rodinu systematictěji. Hovoří o tom, že nelze poznat rodinu zkoumáním jejich jednotlivých členů, ale je třeba chápat ji jako celek, protože vzájemným působením jednotlivých členů se teprve dotváří celkový obraz rodiny.

Pedagogika rozumí rodinou společenství lidí, svazek dvou rovnoprávných partnerů, malou sociální skupinu či buňku, společenskou jednotku, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku a představuje komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinou a společností.⁴

1.2 Historie rodiny

Rodina vznikla již v období přechodu od primitivního zemědělství k pastevectví. O primitivní rodině můžeme tedy hovořit již v pravěké společnosti.

Rodina v pravěké společnosti

Základní jednotkou pravěké společnosti byl rodový spolek nebo – li občina-. V prvním období rodové společnosti měli pravděpodobně hlavní úlohu ženy. Rod byl matriarchální.

O děti a jejich výchovu se starali výhradně ženy, muži byli o toto právo ochuzeni. Dětem se muži začali věnovat teprve až povyrostli. Byli tedy spíše jejich učiteli než otci.

V období růstu individuálního vlastnictví začali muži získávat vážnost, protože právě oni měli největší zásluhu v získávání majetku. Matriarchát začal být vytlačován patriarchátem. Jedním z důvodů bylo to, že nebylo možné dědění v otcovské linii. Postupem času vznikla nová forma spoluzítí – párová rodina, jejímž základním rysem bylo dědění po mužské linii. Ženy již neměly taková práva jako dříve. Byly vytlačeny z oblasti základního hospodářství do sféry domácích prací.⁵

³ CIBULKA, V., *Rodina v kontextu historického vývoje*. s. 6.

⁴ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Obecná pedagogika II*. s. 7.

⁵ Srov. CIBULKA, V., *Rodina v kontextu historického vývoje*. s. 10.

Rodina v otrokářské společnosti

Vývoj rodiny v otrokářské společnosti nejvíce ovlivnila společnost starých Řeků a Římanů. Řecká a římská rodina byla patriarchální. Rodinou byla myšlena velká skupina lidí, jež spojovalo pokrevní pouto. Zásadní bylo pro rodinu oné doby shromažďování majetku, který se dědil po mužské linii. Základní společenskou jednotkou otrokářské doby byl rod. Typickými znaky pro členy rodu bylo to, že vlastnili společnou půdu, měli společné rodové jméno, náboženské svátky a pohřebiště. Každý rod měl svého stařešinu, kterého si členové rodiny volili. Se shromažďováním majetku je spojeno zvyšování majetkových rozdílů mezi jednotlivými rody. Rodiny se začaly osamostatňovat, což nakonec vedlo k poklesu významu rodu. Základní společenskou jednotkou se tedy stala rodina, která se již o mnoho neliší od současné.

Řecký i římský stát navenek preferovali rovnost mezi všemi. Z této rovnosti však byla vyčleněna většina obyvatelstva a otroci. Ani rodina nebyla centrem rovnosti. V čele římské rodiny stál otec rodiny s otcovskou pravomocí, nazývanou *patria potestas*. Tato pravomoc mu umožňovala neomezeně vládnout nad manželkou, dětmi, dobytkem, movitým a nemovitým majetkem. Stát nesměl zasahovat do opatření, která učinil otec rodiny. Otec rodiny byl pánem nad životem a smrtí členů rodiny. Zpochybnit práva otce rodiny znamenalo jistou smrt. Teprve po jeho smrti získali synové moc nad svými životy, teprve poté o sobě sami mohli rozhodovat.⁶

Rodina ve feudální společnosti

Pro období feudální společnosti je typická tradiční nebo také stavovská rodina. Hlavním rysem této rodiny bylo především společné stolování. Nezáviselo to pouze na pokrevním příbuzenství. Jednalo se tedy o rodinu, která v sobě zahrnovala nejenom příbuzné, ale i poddruhy, čeledí a další jedince v domě. Pro tento typ rodiny bylo typické, že plnila hlavně ekonomickou funkci. Zajišťovala tak přežití všem svým členům. Hlavou rodiny byl stejně jako v otrokářské společnosti otec. Byl živitelem celé rodiny. Rodinné role však byly utvářeny církví.⁷ O počtu sňatků i členů rodin rozhodovala vrchnost. To znamená, že pokud nebyla morová epidemie,

⁶ Srov. CIBULKA, V., *Rodina v kontextu historického vývoje*. s. 12 - 13.

⁷ Srov. tamtéž. s. 14.

v jejímž rámci došlo k úbytku pracovní síly, tak neměli chudí lidé nárok na to založit si vlastní rodinu a oženit se či vdát.

Manželství podle církve mělo být nerozlučné a celoživotní. Výběr partnerů závisel na ekonomické a politické situaci.

Ve feudální společnosti se stávalo, že spolu žili tři až čtyři generace. Těchto rodin bylo ale velmi málo. Důvodem byl nízký průměrný věk. Lidé umíraly na vrcholu sil. Stáří se dožíval málokdo. Vysoká byla i úmrtnost dětí. Stejně tak i průměrný věk sňatků byl vyšší. Muži se ženili až v době, kdy byli schopni zajistit svou rodinu. Dalším důvodem pro vyšší věk vstupu do manželství byl ten, že dokud žil pán domu, nesměl se oženit syn, aby nedocházelo ke tříštění rodinného majetku. Rodina si zajišťovala veškeré suroviny ke svému životu sama. Co nespotebovala, to směnila.

Ve feudální společnosti bylo typické, že ženy nepoužívaly žádnou antikoncepci, protože ji neznaly a navíc církev tento způsob zabití dítěte odsuzovala. Byla tedy velká porodnost, kterou vyvažovala vysoká úmrtnost dětí. Za všemi funkcemi rodiny zaostávala funkce emocionální. Rodiče měli tolik dětí, z nichž velká část umřela, že nebylo možné se dětem věnovat jako v dnešní době. Vztah rodičů a dětí byl méně láskyplný a vřelý.⁸

Rodina v kapitalistické společnosti

Kapitalistická společnost se začala utvářet v době osvícenské. Byla to doba mnoha změn. Došlo k vynálezu parního stroje, lidem byla dána větší svoboda rozhodování. Už se nemuseli ptát vrchnosti, zda se mohou oženit, odstěhovat nebo dát své děti na studia. Toto byl jistě pozitivní přínos průmyslové revoluce. Tato revoluce ovšem přinesla i mnoho negativního. Příkladem může být masové rozšíření strojní výroby, která způsobila ústup ruční práce. Mnoho lidí se tak muselo za prací stěhovat do měst a hledat zaměstnání tam. Pracovní podmínky byly hrozné. Zaměstnavatelé velkých podniků nemilosrdně vyhazovali zaměstnance a nestarali se o to, zda oni a jejich blízcí zemřou hlady v důsledku ztráty zaměstnání.⁹

⁸ Srov. CIBULKA, V., *Rodina v kontextu historického vývoje*. s. 15.

⁹ Srov. tamtéž. s. 17.

Dalším typickým znakem kapitalistické společnosti bylo to, že velká rodina ustupuje do pozadí a vytváří se nové soužití – takzvaná moderní rodina. Díky velkému rozkvětu zdravotnictví se zvyšuje průměrný věk.

Neomezený pohyb lidí způsobuje rozšiřování a získávání nových informací, které se stávají prostředkem k ovlivnění veřejného mínění a to hlavně v politické oblasti. Lidé získávají informace z nejrůznějších koutů světa a to prostřednictvím novin a časopisů.

Hlavní funkcí rodiny již není hmotné zabezpečení všech jejích členů, ale zajištění kvalitní péče o děti a společná výchova. Tato doba usilovala o zrovnoprávnění postavení muže a ženy v rodině. Díky této snaze se situace žen začala zlepšovat, dokonce bylo mnohým z žen umožněno studovat, což dříve díky diskriminaci nebylo možné. Ženy se navzdory právním předpisům stávají úspěšnými podnikatelkami a jsou tak nezávislé na mužích.

Důraz v rodině začíná být kladen na přirozenou autoritu otce a mateřskou lásku. Vznikají pevné citové vazby mezi jednotlivými členy. Rodina se stává oprou a snaží se udržovat i své soukromí. Samozřejmě, že tento vývoj se jen ztěžka promítá do rodiny vesnické. Zde se stále zachovává tradiční pojetí rodiny.

Důležitou změnou v životě obyvatelstva v období kapitalistické společnosti se stalo rozšíření antikoncepce. Tato skutečnost vedla ke snížení porodnosti a úmrtnosti. Hitem se stalo plánované rodičovství.

Průmysl a městský způsob života vytvořily nový typ průměrné rodiny.¹⁰

1.3 Funkce rodiny

Rodina je nenahraditelnou institucí, kam se její členové mohou uchýlit v případě, že mají problémy s okolním prostředím. Výchova dětí je závislá na zaujetí rodičů. Rodina by měla být schopná plnit své základní funkce. Patří mezi ně funkce biologickoreprodukční, sociálně – ekonomická, ochranná, socializačně – výchovná, relaxační a emocionální.¹¹

¹⁰ Srov. CIBULKA, V., *Rodina v kontextu historického vývoje*. s. 18.

¹¹ Srov. *Funkce rodiny*. [online]. Dostupné na Internetu:< <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=25566>>.

a) **Biologickoreprodukční funkce** rodiny má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, kteří rodinu tvoří. Zájmem společnosti je podpora porodnosti. Dnešním trendem je to, že mladí lidé dávají přednost kariéře před rodinou. Zvyšuje se tedy věk maminek prvorodiček. Kromě tohoto faktu je také důležité, že některé páry neuvažují o dítěti vůbec nebo když už dítě, tak pouze jedno. Na výši porodnosti má také vliv sociální situace rodiny. Jsou případy, kdy sociální ani ekonomická situace nedovoluje rodině dítě si již pořídít, neboť by ho už neuživili.

b) **Sociálně -ekonomická funkce** rodiny zahrnuje řadu aspektů. Naplňování této funkce má vést k ekonomickému zajištění rodiny a jejímu začlenění se do společnosti. Problémem zůstává malé vzdělání rodičů, kteří tak mají problém získat práci. Jsou tedy závislí na sociálních dávkách.

Jen málo rodin může říci, že jsou nezávislí a schopni si zajistit všechny potřeby sami. Jistě existují rodiny, které si byly schopny vytvořit rodinný podnik vedle svého hlavního zaměstnání. Ty jsou finančně nezávislé.

c) **Ochranná funkce** spočívá v zajišťování životních potřeb všech členů rodiny. Před rokem 1989 tuto funkci zajišťoval stát. Po roce 1990 se již plnění této funkce převádí na rodinu, která se tak má spolupodílet na jejím plnění. Členové rodin si například zajišťují preventivní prohlídky u lékařů sami, toto již nezajišťují školy, jak tomu bylo dříve.

d) Důležitou funkcí je **socializačně – výchovná**. Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojit si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Rodiče, dnes i prarodiče, připravují děti na vstup do praktického života. Někteří rodiče přenechávají zodpovědnost za výchovu škole. Od školy se očekává, že napraví chyby rodičů, které ve výchově svých dětí učinili. Rodiče totiž při výchově využívají nevhodných přístupů. Patří mezi liberální výchova, perfekcionista, hypochondrizující až autoritativní přístup. Za optimální je možno považovat přístup demokratický, založený více na vztahu partnerství a připouštějící diskusi.¹²

¹² Srov. *Funkce rodiny*. [online]. Dostupné na Internetu: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=25566>>.

e) **Relaxační** funkce slouží k uvolnění jednotlivých členů rodiny. Tato funkce spočívá ve vytváření společných aktivit, trávení dovolené. Největší význam mají společné aktivity rodiny pro děti.

f) Zásadní a nezastupitelnou funkcí je **emocionální**. Emocionální funkce slouží k zajištění citového zázemí. Pocit lásky, bezpečí a jistoty má při výchově nezastupitelný význam a rodina je tou nejlepší institucí, která může toto svým jednotlivým členům nabídnout. Bohužel přibývá rodin, které nejsou schopny tuto funkci svým členům zajistit. Plní ji částečně nebo vůbec, což způsobuje narůst počtu dětí citově deprimovaných, nebo i týraných.¹³

1.4 Současná rodina

V současné době se vyskytují jak rodiny zdravé, tak rodiny problémové. Zdravé rodiny plní všechny své funkce a jsou schopny svým členům zajistit vše potřebné, jsou obdivuhodným zdrojem síly, podpory a soudržnosti. Rodiny, které nejsou schopny zajistit svým členům pocit bezpečí či jejich další rozvoj, jsou rodiny problémové. V tomto případě, kdy si rodiny nejsou schopny vyřešit danou situaci sami a vyžadují pomoc společnosti, hovoříme o rodině dysfunkční.

Existují však i rodiny vlastní, nevlastní, úplné, neúplné, rodiny s nemocným členem nebo členy, rodiny, které jsou v těžké životní situaci, rodiny geneticky zatížené, rodiny, v nichž je některý člen závislý na drogách, rodiny s kriminálním pozadím. Tento výčet samozřejmě není úplný.¹⁴

a) **Vlastní** rodinou je myšlena skupina lidí kteří jsou mezi sebou pokrevně spřízněni. Tato pokrevní spřízněnost není tak důležitá pro dítě. Dítě vnímá jako své rodiče, ty osoby, které se o něho s láskou a péčí starají. Nastane – li případ, že biologičtí rodiče se o dítě nemohou nebo nechtějí starat, může být dítě umístěno do nové rodiny, kde není pokrevně spojeno s rodiči. Je to tedy pro něj **nevlastní** rodina. Dalším typem nevlastní rodiny, je rodina, kde je jeden z rodičů nevlastní. Dříve byl nevlastní rodič vnímán jako něco negativního. Nevlastní matka byla označována

¹³ Srov. *Funkce rodiny*. [online]. Dostupné na Internetu:< <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=25566>>.

¹⁴ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Obecná pedagogika II*. s. 23.

jako zlá macecha a nevlastní otec byl otčímem. Zkreslené vnímání nevlastních rodičů někdy přežívá až do současnosti.

b) **Úplná** rodina je tvořena dvěma rodiči a jejich dětmi. Tato úplnost však neznamená, že rodina bude fungovat správně. I zde se mohou vyskytovat problémy. **Neúplná** rodina je tvořena jedním z rodičů a dítětem. Druhý z rodičů v tomto případě chybí. Důvodem může být rozchod rodičů, úmrtí či rozhodnutí stát se svobodnou matkou. V současné době přibývá neúplných rodin. Hlavním problémem těchto rodin je to, že dítěti chybí mužský či ženský vzor, od něhož by se mohlo naučit novým normám chování a jednání.

Ve společnosti dochází k velkým změnám, které mají výrazný vliv na fungování rodin. Na jedné straně zde dochází ke stmelování rodiny, na druhé straně mohou tyto velké změny vést až k zániku rodiny. Rodinu současnosti můžeme tedy charakterizovat jako rodinu v krizi. Dochází k častým rozporům mezi starší a mladší generací, tedy mezi rodiči a dětmi. Stoupá počet rozvodů a nespokojených manželství. Mnoho párů raději volí nesezdané soužití než manželství. Přestává se uznávat pojem rodinného hnízda. Členové rodin jej totiž vnímají spíše jako vězení a snaží se z něho uniknout. Ženy přestávají jako smysl svého života vidět péči o děti a manžela. Volí raději cestu svobodných matek. Tyto skutečnosti napomáhají tomu, že je rodina v krizi, napomáhají ji rozbít. Velkou roli samozřejmě v tomto vnímání rodiny hrají média.¹⁵

1.5 Rodina z pohledu katolické církve

O manželství a rodině blíže pojednává encyklika *Familiaris Consortio*. Hovoří o úkolech křesťanské rodiny v současném světě. Jejím autorem je Jan Pavel II. Přestože je tato encyklika z roku 1981, stále v ní nacházíme skutečnosti, které jsou aktuální i v dnešní době.¹⁶

Církev vnímá rodinu a manželství jako nejcennější statky lidstva. Svoji pomoc nabízí jak rodinám, které již našli cenu rodiny a manželství, ale i těm, kteří stále

¹⁵ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Obecná pedagogika II.* s. 24 - 27.

¹⁶ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu: <<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 1 – 3.

hledají. Zejména se obrací k mladým lidem, kterým ukazuje krásu manželství a rodiny a připravuje je na přijetí svátosti manželství.

Křesťanská rodina je velice důležitým společenstvím, jejímž úkolem je hlásat evangelium dospívající lidské bytosti a pomoci jí dojít ke křesťanské zralosti.

Postavení rodiny v dnešním světě je velice obtížné. Člověk se na jedné straně uvědomuje důležitost rodiny, důležitost a kvalitu mezilidských vztahů, povznáší ženu jako matku, věnuje se výchově dětí a odpovědnému rodičovství, na druhé straně však dochází k různým neshodám mezi manželi, rodiči a dětmi, roste počet potratů a rozvodů a tím dochází k upadání hodnot rodiny.¹⁷

Rodina má podle církve čtyři všeobecné úkoly. Jsou jimi vytváření osobního společenství, služba životu, účast na vývoji společenství a účast na životě a poslání církve.

Rodina je společenstvím osob, kterou živí láska. Mezi tyto osoby patří manžel, manželka, rodiče a děti, příbuzní. Žádná rodina nemůže žít bez lásky. Láska vede rodinu k těsnějšímu společenství mezi sebou. Rodina vzniká spojením muže a ženy do svátosti manželství, kde tito dva jsou jako jeden. Duch svatý dává manželům dar společenství lásky. Pro křesťanské manželství je typická jeho jednota a nerozlučitelnost. Manželství je základ pro budování většího společenství rodiny – rodičů a dětí, bratří a sester, příbuzných a jiných spolubydlících. Pro křesťanskou rodinu je typické, že všichni její členové nejen, že přijímají od druhých, ale také sami druhým dávají, čímž se prohlubuje láska mezi nimi. Oba manželé mají stejnou důstojnost a odpovědnost.¹⁸

Zvláštní pozornost je věnována dítěti. Církev se snaží nabízet svou pomocnou ruku všem dětem. Nedělá rozdíly v tom, zda je dítě zdravé či nemocné. Vzájemná pomoc citová, výchovná, hmotná a duchovní musí být nezbytným znamením křesťanské rodiny.¹⁹

¹⁷ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 5.

¹⁸ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 12 – 21.

¹⁹ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 22.

Církev nezapomíná ani na staré lidi v rodině. Starý člověk není vyhoštěn z rodiny, naopak se aktivně zapojuje do jejího fungování. Jiné kultury vytlačují starého člověka na okraj společnosti. Je považován za něco méněcenného a pro rodinu se stává neužitečným břemenem. S tímto postojem společnosti je třeba bojovat.

Dalším úkolem rodiny je sloužit životu. Plozením člověk předává obraz Boha dalšímu člověku. Plodnost je ovocem a znamením manželské lásky. Plodnost manželské lásky se ovšem neomezuje pouze na plození dětí, ale také na předávání mravního, duchovního a nadpřirozeného života svým dětem a ti dále toto předávají církvi a celému světu.²⁰

Je třeba se zmínit o encyklice *Humanae vitae*, kde se také hovoří o manželství a to, že manželská láska má být plně lidská, výlučná a otevřená novému životu.

Velký vědecký a technický pokrok současného světa nevede člověka pouze k poznání, že život je krásný, ale naopak objevuje se stále častěji strach z budoucnosti. Anti-life mentality je nepřátelský postoj vůči životu. Lidé stále častěji uvažují o tom, že by bylo nejlepší se vůbec nenarodit, bojí se přivést do tohoto světa další lidskou bytost, aby jí nezpůsobili stejná muka jako sobě. Mnohdy tito lidé uvažují i o sebevraždě. Církev ovšem vnímá každý život, i slabého a trpícího člověka jako ten nejkrásnější Boží dar. Snaží se ho podporovat a podávat mu pomocnou ruku.²¹

Církev odsuzuje ty veřejné prostředky a rozhodnutí, která omezují rozhodování manželů o jejich životě a plození potomstva. Negativně se také staví k tomu, že hospodářská pomoc málo vyspělým zemím je postavena právě na antikoncepčních, sterilizačních a potratových programech.

V této encyklice je také hovořeno o prostředcích antikoncepce, je – li používána manželi, brání tím vzájemnému plnému sebeodevzdání. Souhlasí s volbou plodných a neplodných dní. Na základě různých opatření, která ovšem

²⁰ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 23.

²¹ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 24.

nikterak neovlivňují lidskou plodnost, mohou manželé využít právě období neplodnosti.²²

Církev je matkou a učitelkou celého společenství a stojí po boku všech manželských dvojic a pomáhá jim nalézt vhodná morální pravidla a vysvětluje jim jejich význam. Protože mnohdy mezi manželi dochází k nedorozuměním, které způsobuje nepochopení mravních zásad.²³

Církevní společenství žádá o řád v citových projevech manželů a o jejich ukázněnost. Díky ní se mohou manželé těšit na plody radosti a pokoje. Manželé musí chápat mravní růst jako Kristův příkaz a ze všech sil se snažit překonávat všechny překážky. Boží plán není jen ideál, ale skutečná cesta jak dosáhnout mravního růstu.

V rodině je důležitá výchova. Jestliže rodiče v lásce plodí a z lásky stvoří novou bytost, jsou povinni ji pomoci, aby žila plným životem. Práva a povinnosti rodičů k výchově dětí jsou nenahraditelné a nezczitelné.²⁴

Děti je třeba vychovávat v lásce a ke spravedlivému jednání. Ve výchově je třeba dbát na vhodné předávání smyslu lidské sexuality a spolupracovat s dalšími institucemi a volit vhodné formy předávání.

Stvořitel všech věcí určil rodinu jako základ lidské společnosti. Rodina je životodárnou buňkou, v níž vyrůstají občané a učí se správným společenským hodnotám a ctnostem. Povinností rodiny je v první řadě plození, ale není to jediný úkol rodiny. Rodina se má věnovat potřebným a chudým a pomáhat jim překonat jejich svízelnou sociální situaci.²⁵

Rodina se má také projevovat v rámci politického spektra. Má se zasazovat, aby jednotlivé zákony jen nezkracovaly práva manželů, ale aby byly pro společnost přínosem. Církev stanovila práva rodiny. Věnují se všem oblastem rodiny.

²² Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 25 - 26.

²³ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 26 - 29.

²⁴ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 29 - 31.

²⁵ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 34 - 35.

Křesťanská rodina je povolána sloužit Božímu království a je účastna svým způsobem spásy. Rodina je povolána, stejně jako církev, hlásat evangelium. Církev pomáhá rodinám pomocí pastorače. V pastorači se zaměřuje na přípravu mladých lidí na manželství a společný život v něm.

Při pastorači se všichni členové církevního společenství věnují všem aspektům rodinného života. Snaží se předcházet nedorozuměním vyplývajícím z nepochopení základního učení církve. Při řešení jednotlivých problémů rodin využívají biskupové, kněží a další členové církve různých setkání a příprav. Rodina se na přípravě setká s jinými lidmi, kteří řeší stejné problémy, naváže kontakty, čímž získá podporu nejen od samotných kněží, ale i od dalších lidí, kteří jsou součástí církevního společenství. Pochopí a ujasní si nesrovnalosti, které jí brání v budování Božího království.²⁶

²⁶ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu:<<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>. s. 47.

2 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinnou péčí je myšlena taková forma péče, která zajistí nezletilým dětem, o něž se jejich rodiny nemohou, nechtějí nebo neumí starat, naplnění jejich základních potřeb. Tyto potřeby plní náhradní rodiče v prostředí, které se, co nejvíce podobá přirozené rodině. Nejčastějšími formami náhradní rodinné péče jsou adopce (osvojení) a pěstounská péče.²⁷

2.1 Náhradní rodinná péče v České republice

*Náhradní rodinná péče se v Česku uskutečňuje ve třech právních režimech: adopcí (tj. osvojením), pěstounskou péčí nebo péčí poručnickou. Umisťování dětí do náhradní rodinné péče je u nás možné teprve od roku 1963, kdy byl vydán zákon o rodině, která se tímto znovu uvedla na první místo mezi výchovnými institucemi.*²⁸

V současné době v České republice žije, podobně jako v jiných evropských zemích, 1% dětí (kolem 20 000), které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině. Pouze 2 % z této skupiny jsou úplní sirotci, kdežto 98 % jich tedy svou vlastní rodinu má, ale ta se o ně z nejrůznějších důvodů nemůže, nechce nebo neumí starat.²⁹

Náhradní rodinná péče je považována za vhodnější formu péče o nezletilé dítě. Důvodem je výchova v přirozeném prostředí náhradními rodiči. Bohužel tato péče není u všech nezletilých dětí možná. V takovém případě je dítě umístěno do náhradní výchovné péče. Typickou formou této péče je ústavní výchova, kde dítě zůstává většinou až do dospělosti.

Tato podkapitola se věnuje vymezení pojmu náhradní rodinné péče v České republice, historii této péče, formám, legislativní situaci a v neposlední řadě také

²⁷ Srov. *Základní informace o osvojení a pěstounské péči*. [online]. Dostupné na Internetu: <http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm>.

²⁸ *Náhradní rodinná péče*. [online]. Dostupné na Internetu: <http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A1_p%C3%A9%C4%8De>.

nejvýznamnějším organizacím, které se věnují problematice náhradní rodinné péče na našem území.

2.1.1 Vymezení pojmu náhradní rodinná péče

V případě, že rodiče se o dítě nemohou, nechtějí nebo neumí starat, je toto dítě umístěno buď do náhradní výchovné péče nebo nabídnuto k osvojení či pěstounské péči. Náhradní rodinná péče je forma péče, kdy je dítě svěřeno do nové rodiny, která se mu snaží zajistit uspokojování základních životních potřeb, potravu, oděv, obydlí, vzdělání a samozřejmě výchovu. Náhradní rodiče či pěstouni tedy zajišťují dítěti hmotné, ale i nehmotné statky. Nehmotnými věcmi je myšlena láska, pocit sounáležitosti, pocit, že někam patřím.³⁰

2.1.2 Historie náhradní rodinné péče

Lidé jako jediný živočišný druh jsou schopni péče nejen o své dítě, ale i o dítě cizí. Je to jev zcela netypický. Tato schopnost je patrná nejen u žen, ale i u mužů. Důvodů může být hned několik. Nejvýraznějším je však to, že lidé byli prapůvodně velice ohroženým druhem. Ohrožení je pravděpodobně vedlo k tomu, že se začali starat i opuštěné děti. Nicméně v historii vývoje lidstva byla i období, kdy docházelo k úmyslnému usmrcování vlastních i nevlastních dětí

Adopce(osvojení) byla poprvé upravena zákonem ve starém Římě již v období republiky. Byl použit pojem *adoptio naturam imitatur*, který upravoval vztah mezi osvojencem a osvojitelem. Přirovnával ho ke vztahu vlastního dítěte a jeho rodičů. Mnoho pozdějších právních řádů různých evropských zemích se v této formulaci zhlédlo a vycházelo z ní při dalším řešení situace nezletilých opuštěných dětí.

²⁹ *Současné formy péče o opuštěné děti* [online]. Dostupné na Internetu:<
<http://www.rozumacit.cz/nrp.html>>.

³⁰ *Srov. Základní informace o osvojení a pěstounské péči.* [online]. Dostupné na Internetu:<
http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm>.

Vývoj adopce je možné rozdělit do pěti vývojových období. Prvním z nich je právě období starého Říma. Osvojení bylo praktikována ve vyšších společenských vrstvách a sloužilo zejména osvojiteli k zajištění rodového jména a majetku.³¹

Druhou fází představuje středověk a novověk až do konce 18. století. Křesťanství se dovolává milosrdenství i pro dítě zcela bezprávné. Situace takovýchto dětí se řeší dokonce na nejrůznějších koncilech. Církev se v této době věnuje zakládání nalezinců a útulků pro opuštěné děti. První útulek pro opuštěné děti byl založen v Konstantinopoli v roce 335. První nalezinec je pak znám z Milána a to z roku 787. Ještě dříve však existovali při kostelech zvláštní nádoby, do kterých mohly matky odkládat své děti. Formálnímu osvojení se ovšem věnuje pouze šlechta a to z toho důvodu, aby zajistila pokračovatele svého rodu. Ostatní lid spíše opuštěných dětí využívá pro práci.

Třetí dobu představuje osvícenství a období následující. Pro toto období je typické, že se čím dál tím více zakládají nalezince. Postupně jsou tato zařízení přetřansformována na sirotčince. Sirotčince jsou zařízení pokročilejší formy ústavní péče o dítě. Již se nehledí pouze na přežití dítěte, ale také na jeho další rozvoj a výchovu. Osvojením se v té době řešil osud dětí nemanželských. Dítě osvojením získalo novou rodinu a nárok na dědictví.

Čtvrté období představuje první republika. Páté období je po 2. světové válce. Byla preferována výchova kolektivní. Rodinná výchova byla potlačována. Změnu přinesl až zákon o rodině z roku 1963. Tento zákon otevřel cestu novým perspektivám adopce, později i pěstounské péči a dalším formám náhradní rodinné péče. Zákon o rodině z roku 1963 platil až do 1.8.1998.³²

Předchůdcem **pěstounské péče** byla nejspíš instituce kojných. Kojné, chůvy, ale i pěstounky se již vyskytovaly ve starém Řecku i Římě. Své služby nabízeli manželkám *Patriciů*.

Ve středověké Evropě patřily kojné ke služebnictvu panovnických, ale i šlechtických rodů. V některých zemích si dokonce městské rodiny najímali kojnou z vesnického prostředí, které své dítě předali na dobu dvou let, po které se o toto dítě starala. V případě, že dítě toto období přežilo, navrátilo se zpět k vlastním rodičům.

³¹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. s. 16.

³² Srov. tamtéž. s. 18 – 21.

Na konci 18 století, v období hromadného zřizování nalezinců, se do pěstounské péče začíná angažovat také stát svými úředními orgány. Dítě je z nalezince posláno na šest let na vesnici ke kojné. Po této době je opět navraceno do péče nalezince.

Odtud je většinou posláno do kláštera, který slouží jako přechodná třídící stanice. Poté je již dítě odesláno do své domovské obce, kde si může vzít některá rodina k sobě nebo, a to ve většině případů, bylo dáno do pastoušky k pastýři nebo chodilo žebrot dům od domu.³³

Velkým pokrokem je zřízení sirotčího fondu a okresní komise pro péči o mládež. V roce 1908 vzniká v Praze samostatná Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Tato komise sdružuje dobrovolníky z různých oborů a koordinuje okresní komise.³⁴

Československá republika převzala po roce 1918 většinu zákonných úprav při péči o mládež z Rakouska – Uherska. Okresní péči o mládež připadlo péče o opuštěnou a osiřelou mládež. Zemské ústředí péče o mládež se staralo o 60 dětských domovů, jejichž kapacita byla maximálně 20 dětí. Funkcemi připomínali tyto domovy dnešní diagnostický dětský domov. Po krátkém pobytu v těchto zařízeních byly děti navraceny do svých biologických rodin nebo jim byla nalezena vodná pěstounská nebo adoptivní rodina. V případě, že si je nikdo nevzal, byly tyto děti přesunuty do ústavů pro starší děti nebo do zařízení pro mládež úchylnou.

Období první republiky členilo pěstounskou péči na čtyři typy. Byla to pěstounská péče nalezenecká, pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež, pěstounská péče v tzv. koloniích a pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny.

K podstatným změnám v oblasti pěstounské péče došlo po druhé světové válce, zejména pak v roce 1948. Nalezince byly přejmenovány na Ústavy péče o dítě. Byly zrušeny Okresní komise péče o mládež, Zemská ústředí a dobrovolnická sdružení. Pěstounská péče byla zrušena v roce 1950. Jako forma náhradní rodinné péče byla obnovena až po 23 letech.

³³ Srov. MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. s. 25.

³⁴ Srov. tamtéž. s. 26 - 28.

Zásadní zvrát v náhradní rodinné péči znamenal poslední den prosince roku 1992, kdy došlo k rozdělení československé republiky na dva samostatné celky.³⁵

2.1.3 Formy náhradní rodinné péče

Jednou z forem náhradní rodinné péče je **svěření do péče jiné osoby než rodiče**. O svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče rozhoduje soud, který vždy jedná tak, aby to bylo v souladu se zájmem dítěte. Dítě je do této péče svěreno pouze v případě, poskytuje – li vybraná osoba záruku řádné výchovy, přičemž biologičtí rodiče nejsou schopni tuto péči zajistit. Soud je povinen svěřit dítě, v případě, že je to možné, do péče příbuzných. Soud stanoví rozsah práv a povinností vůči dítěti, jimž jsou osoby zodpovědné za výchovu povinni dostát³⁶

O **osvojení** blíže hovoří § 63-74 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Zákon se zmiňuje o dvou pojmech a to o osvojení a nezrušitelném osvojení. V praxi se ovšem setkáváme i s jinými pojmy jako jsou adoptce, adoptivní rodiče, osvojení zrušitelné a osvojení prvního a druhého stupně.

Zákon stanoví, že pokud se manželé či jednotlivci rozhodnou osvojit si nezletilé dítěte, mají vůči tomuto dítěti stejná práva a povinnosti, jako kdyby byli jeho biologičtí rodičové. To mimo jiné znamená, že dítě získává příjmení svých nových rodičů a vytrácí se práva a povinnosti mezi dítětem a jeho původní biologickou rodinou.

Rodina může osvojit pouze dítě mladší osmnácti let. Není možné, aby si například sotva třicetiletí rodiče osvojili sedmnáctileté dítě a to z toho důvodu, že se rodiče při osvojení musí zaručit, že tato forma náhradní rodinné péče bude ke prospěchu dítěte i společnosti. V uvedeném případě ovšem není jisté, zda sotva třicetiletí rodiče budou schopni vynaložit takové úsilí, aby zvládli výchovu sedmnáctiletého dítěte.

Dítě si může podle zákona o rodině osvojit pouze fyzická nikoli právnická osoba. Touto osobou mohou být manželé, manžel/ka rodiče dítěte, ale i osamělá

³⁵ Srov. MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. s. 28 – 30.

³⁶ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 65.

osoba. Je nepřipustné, aby si dítě u nás osvojili druh a družka. Jako společné dítě si jej mohou v České republice osvojit pouze manželé.

Zákon o rodině rozlišuje dva druhy osvojení. Jsou jimi zrušitelné a nezrušitelné osvojení. Zrušitelné osvojení nebo také prosté, obyčejné či I. stupně může soud ze závažných důvodů zrušit. Návrh na zrušení osvojení může podat jak osvojitel, tak osvojenec.³⁷

Nezrušitelné osvojení nebo také osvojení II. stupně je typické tím, že ho nelze v žádném případě zrušit. Takto si lze osvojit dítě starší jednoho roku. Je možné, aby došlo k transformaci prostého osvojení na nezrušitelné osvojení. Opačně to není možné a to ani za zvláštních okolností, jimiž mohou být zjištěná vývojová porucha u osvojeence nebo také, že se dítě nechová podle představ osvojitelů. Toto opravdu nejsou důvody pro změnu osvojení či zrušení osvojení.

Dříve než je dítě zcela předáno do péče osvojitelů, musí si tato budoucí rodina nejprve péči vyzkoušet. Využívá se takzvané předadopční péče. O její realizaci rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností. Tato péče spočívá zejména v tom, že si budoucí osvojitelé vyzkouší péči o dítě, vzájemně se poznají a na základě tohoto poznání se rozhodnou, zda chtějí přistoupit k osvojení. Předadopční péče probíhá nejméně tři měsíce před rozhodnutím soudu o osvojení dítěte. Veškeré náklady spojené s péčí dítěte v tomto období přebírají budoucí osvojitelé.

V případě, že manželé se rozhodnou dítě si skutečně osvojit a prokáží, že se o něj budou starat a zajistí mu plnění všech jeho potřeb, nic nebrání tomu, aby dítě bylo soudem pravomocně osvojeno. Po tomto rozhodnutí soudu, změní matrika automaticky rodné číslo dítěte. Osvojitelé jsou zároveň zapsáni do rodného listu dítěte.

Další formou náhradní rodinné péče je **osvojení dítěte do ciziny a z ciziny**. Používá se i termínu Mezinárodní osvojení. Takto lze dítě v České republice osvojit od 1.6.2000 a to díky tomu, že vstoupila v platnost Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého. V České republice umožňuje mezinárodní osvojení zákon o sociálně právní ochraně dětí a samozřejmě již

³⁷ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 66

zmíněná a Českou republikou přijatá Úmluva o ochraně dětí. Mezinárodního osvojení se využívá pouze v případech, kdy dítěti nebyl nalezen osvojitel v zemi jeho původu. Osvojení do a z ciziny je možné pouze u států, které se staly smluvními státy Úmluvy o ochraně dětí.³⁸

Každý stát, který se zaručil, že bude respektovat Úmluvu o ochraně dětí a chce realizovat mezinárodní osvojení, je povinen založit na svém území jeden ústřední orgán, který bude zodpovídat za mezinárodní osvojení a spolupracovat s dalšími ústředními orgány ostatních zemí. V České republice existuje Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí se sídlem v Brně.

Touto cestou tak během roku 2000-2001 našlo přes 50 dětí z České republiky nový domov v Dánsku, Francii atd. A počet žadatelů z ciziny stále přibývá.

Pěstounská péče je další formou náhradní rodinné péče. Blíže o ní hovoří hned několik zákonů. Jsou jimi zákon o rodině, zákon o sociálně právní ochraně dětí, zákon o státní sociální podpoře a zákon o sociálním zabezpečení.

Pěstounská péče je forma kontrolované náhradní rodinné péče. Dítě je do této péče svěřeno v případě, že ho není možné umístit do osvojitelské rodiny. Důvodem může být jeho nevyrovnané chování. Většinou tyto děti pěstounskou péčí velmi potřebují. Vzít si dítě do pěstounské péče může fyzická osoba. To znamená, že dítě může být svěřeno do péči jak jednotlivci, tak manželům. Doporučuje se, aby se dítě k pěstounské péči vyjádřilo. Platí to samozřejmě pro děti, které jsou již starší a jsou schopni posoudit jejich umístění v pěstounské péči.³⁹

Pěstounská péče je na rozdíl od adopce daleko volnější forma náhradní rodinné péče. Mezi pěstouny a dítětem nevzniká žádný příbuzenský vztah.

O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Pěstouni jsou povinni podávat soudu pravidelné zprávy o průběhu pěstounské péče. Lidé, kteří se chtějí stát pěstouny, se musí zaručit, že budou dětem poskytovat řádnou výchovu a pečovat o ně. Pěstouni dítě zastupují pouze v běžných věcech. V případě důležitých změn, musejí informovat biologické rodiče a žádat od nich souhlas v důležité věci týkající se jejich dítěte. Toto se děje pouze v případě, že biologičtí

³⁸ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, s. 67 - 68.

³⁹ Srov. MATĚJČEK, Z., *Osvojení a pěstounská péče*, s. 16

rodiče nejsou zbaveni nebo omezeni rodičovské zodpovědnosti nebo, zda – li nebyl její výkon pozastaven. Nastane – li situaci, kdy biologičtí rodičové nesouhlasí s důležitou věcí týkající se jejich dítěte a pěstoun usoudí, že naopak realizace dané situace je v zájmu dítěte, může požádat soud, aby řešení přehodnotil a sám se vyjádřil k situaci. Kontrolu pěstounské péče provádí sociální pracovníce příslušného obecního úřadu, kteří zároveň pěstounům pomáhají v komunikaci s biologickými rodiči svěřeného dítěte.⁴⁰

Vyživovací povinnost u dětí svěřených do pěstounské péče náleží nadále biologickým rodičům, nikoli pěstounům. Stejně je to i s příjmením dítěte. Dítěti zůstává příjmení shodné s příjmením jeho biologických rodičů. V ojedinělých případech může být toto příjmení po určité době změněno.

Pěstounská péče je poskytována v domácnosti pěstouna nebo zařízeních, která jsou pro tuto činnost zřízena. Tato zařízení mohou zřizovat obce, kraje, ale i nestátní subjekty. Příkladem takového zařízení jsou například SOS sdružení dětských vesniček.

Pěstouni a stejně tak děti, jež jsou do jejich péče svěřeny mají nárok na příspěvky. Pěstoun získává za svou péči měsíční odměnu a to za každé svěřené dítě. Dítě v pěstounské péči má pro změnu nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči. Tyto a další dávky jsou právně podloženy v zákoně o státní sociální podpoře. Mezi další dávky, o které si může pěstoun požádat bezesporu patří příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Ovšem u posledního příspěvku je nutné, aby pěstoun měl ve své péči alespoň 4 děti. Jinak se řídí pěstounská péče v zařízeních pro výkon pěstounské péče. V takovémto zařízení má pěstoun nárok na odměnu a to podle zákona o sociálně – právní ochraně dětí.

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče pouze do věku 18 let, tedy do své plnoletosti. Dověšením tohoto věku pěstounská péče zaniká. Tato forma náhradní rodinné péče může být ovšem zrušena i dříve a to na popud pěstouna nebo soudu. Pěstoun má nárok zrušit pěstounskou péči kdykoli o to požádá.

⁴⁰ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, s. 69 - 70.

Velký rozdíl mezi adopcí a pěstounskou péčí je zejména v tom, že adopce je zcela anonymní, biologičtí rodiče neznají místo bydliště dítěte a tedy jeho adoptivních rodičů. Toto tedy u pěstounské péče neplatí. Biologičtí rodiče mají právo se svým dítětem setkávat i v době, kdy probíhá pěstounská péče, což může pěstounům působit nemalé obtíže. V případech, kdy by styk dítěte s biologickými rodiči výrazně narušoval pěstounskou péči a způsoboval pěstounům problémy, je možné návštěvy dítěte jeho biologickými rodiči omezit.

Uvažuje se o vzniku nových forem náhradní rodinné péče, které mají sloužit k snížení počtu dětí v dětských domovech a připravit je tak lépe na život ve společnosti. Počítá se s větší účastí biologické rodiny.⁴¹

Poručenství se znovu dostalo do povědomí novelou zákona o rodině z roku 1998, kdy byl tento pojem znovu zaveden do praxe. Účelem institutu poručenství je ochrana nezletilého dítěte a to až do doby než má dítě způsobilost k právním úkonům s ohledem na věk dítěte.

Poručníka ustanovuje soud a to v případě, že rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti nebo nemají – li způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník tak vlastně supluje i výchovu dítěte.

Povinností poručníka je vychovávat, zastupovat a spravovat záležitosti dítěte místo jeho rodičů.

Mezi dítětem a jeho poručníkem ale nevzniká vztah jako mezi rodiči a jejich dítětem. Poručník vůči dítěte nemá vyživovací povinnost a zároveň se musí podrobovat pravidelnému soudnímu dohledu. Je také povinen podávat soudu pravidelné zprávy o poručenci a to většinou v ročních intervalech. Rozhodnutí týkající se výchovy a dalších důležitých věcí dítěte, může udělat poručník až po schválení soudem. Toto schválení je například nutné v situaci, kdy si poručenec vybírá vzdělání, které ho má připravit pro budoucí povolání, dále pak také v případě lékařského zákroku, dlouhodobějšího vycestování poručenice do zahraničí či při nakládání s majetkem poručenice. Pokud by poručník jednal bez schválení soudu, je toto rozhodnutí neplatné. Proti rozhodnutí soudu se může poručník odvolat. Soud

⁴¹Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, s. 71 - 72

může žádost poručníka pouze schválit nebo odmítnout, nesmí záměr poručníka omezovat, rozšiřovat a ani omezovat. V případě, že poručenská péče končí, je poručník povinen podat soudu závěrečný účet a to nejpozději dva měsíce po skončení poručenské péče.⁴²

Poručníkem se může stát jak fyzická, tak právnická osoba. Soud ovšem dává přednost osobě fyzické. V první řadě se navrhne poručník, kterého doporučili rodiče dítěte. Jestliže tato osoba by jednala proti zájmům dítěte, může soud doporučení rodičů zamítnout a obrátit se na někoho z příbuzných a nebo blízkých osob dítěte. Tyto osoby mohou poručenskou péči samozřejmě odmítnout. Následuje výběr z evidence žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči. Poručníkem se tak může stát jednotlivec, ale i manželé. Stane – li se, že ani v tomto případě není nalezen vhodný poručník, ustanoví jím soud orgán sociálně právní ochrany dětí.⁴³

Povinností poručníka není pečovat o nezletilé dítě. V případě, že o dítě řádně pečuje, vzniká mu nárok, podle zákona o rodině, na dávky státní sociální podpory jako pěstounovi. Má tedy stejný nárok na hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči.

Poručenská péče zaniká bez rozhodnutí soudu a je závislá na věku dítěte. To znamená, že jakmile dítě dosáhne plnoletosti, přestane poručenská péče existovat.

Zvláštní formou pěstounské péče je takzvaná hostitelská péče. Hostitelská péče spočívá v tom, že děti, které nebyly umístěny v některé z náhradních forem rodiny, mohou i přesto jet na návštěvy do fungujících rodin. Jsou to většinou děti, které jsou starší, avšak nejsou právně volné a udržují kontakt se svými biologickými rodiči. Tato péče jim umožňuje poznat jak funguje funkční rodina, učí se navazovat vztahy a nachází nové přátele.

Tato forma péče není ovšem vhodná pro všechny děti z dětských domovů. Je vhodné ji aplikovat u dětí školního věku, které chápou, že je tato péče pouze na krátkou dobu (víkendy, svátky) a že mezi ní a hostitelskou rodinou nevzniká žádný vztah jako mezi biologickými rodiči a jejich dětmi. Krátkodobost této péče si musí uvědomit také hostitelská rodina.

⁴² Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, s. 77.

⁴³ Srov. tamtéž.. s. 78.

Hostitelská péče není upravena zákonem. O její realizaci rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný podle trvalého bydliště dítěte. Ten provede v místě bydliště šetření na základě kterého rozhodne, zda je vhodné dítě na krátkou dobu umístit do této rodiny. Svůj souhlas nebo zamítnutí posílá obecní úřad obce s rozšířenou působností řediteli dětského domova, který dítě do hostitelské péče pustí nebo nepustí. na základě na základě doručeného písemného rozhodnutí.

Poslední formou náhradní rodinné péče realizované v České republice je od 1.6.2006 **pěstounská péče na přechodnou dobu**. Jedná se o dočasný pobyt dítěte v pěstounské péči.

V zákoně jsou definovány situace, které jsou rozhodné pro ustanovení pěstounské péče na přechodnou dobu. Pěstounská péče na přechodnou dobu je realizována u dítěte, které nemůže jeho biologický rodič ze závažných důvodů po nějakou dobu vychovávat. Tato péče je také vhodná u dětí, u nichž soud nezískal souhlas biologických rodičů k osvojení. Tomuto souhlasu se také někdy říká blanketový. Soud o něj žádá po šesti týdnech od narození dítěte. Poslední situací, která umožňuje soudu ustanovit pěstounskou péči na přechodnou dobu, je případ dítěte, o něhož rodiče nejeví zájem a soud rozhodne, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení.⁴⁴

V případě, že skutečnosti, o nichž jsem v předchozím odstavci mluvila, přestanou platit, odchází dítě zpět do biologické rodiny, osvojení nebo jiné pěstounské rodiny a pěstounská péče na přechodnou dobu tak u tohoto dítěte zaniká.

Pěstounská rodina má nárok na vyplácení dávek státní sociální podpory pouze v době, kdy je dítě umístěno v pěstounské péči na přechodnou dobu. Tyto skutečnosti kladou na budoucí pěstouny velké nároky. Pěstoun, který chce poskytovat pěstounskou péči na přechodnou dobu, musí mít rozsáhlé výchovné zkušenosti a dostatečné finanční zajištění a to hlavně v době, kdy není v rodině žádné dítě, na něhož by mohli čerpat dávky státní sociální podpory.

⁴⁴ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 73 - 74.

2.1.4 Legislativní situace náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je legislativně upravena hned v několika zákonech. Nejvýznamnějšími jsou dva zákony a to zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o rodině se skládá, pomineme – li závěrečná ustanovení ze tří částí. První část je nazvána manželství, druhá vztahy mezi rodiči a dětmi a třetí část se věnuje výživnému. Náhradní rodinné péči se hlavně věnuje část druhá.⁴⁵

Zákon o sociálně právní ochraně dětí je jedním z právních předpisů, který chrání zájmy a blaho dítěte. Tento zákon se věnuje jednotlivým formám náhradní rodinné péče, formuluje zásady a pravidla zprostředkování náhradní rodinné péče. Rozhodující úlohu v úpravě vztahů mezi rodiči a dětmi, má podle zákona o sociálně právní ochraně dětí, soud. Orgány sociálně právní ochrany dětí s ním úzce spolupracují. Jediným oprávněným subjektem, který zprostředkovává náhradní rodinnou péči je stát.

Náhradní rodinná péče je dále zmíněna také v zákoně o státní sociální podpoře, o pomoci v hmotné nouzi, o životním a existenčním minimu, v zákoně a vyhlášce o sociálním zabezpečení a v zákoně o sociálních službách.

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu stanoví minimální společensky uznatelnou hranici peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních potřeb a minimální hranici peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou na úrovni umožňující přežití. Tyto minimální hranice se využívají hlavně v zákoně o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře se věnuje vyplácení dávek osobám, které se nachází ve společensky uznaných sociálních situacích. Mezi dávky státní sociální podpory patří přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné a dávky pěstounské péče.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi se zabývá situací, kdy rodina nemá dostatečné příjmy, které jí znemožňují uspokojit základní životní

⁴⁵ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 63

potřeby jednotlivých členů. Mimo toho řeší také situaci, kdy je potřeba okamžité pomoci a nelze řešit nastalou situaci jiným způsobem.

Dávkám sociální péče pro osoby se zdravotním postižením se věnuje blíže **zákon č. 182/1991 Sb., o sociálním zabezpečení. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách** vymezuje příspěvek na péči a blíže hovoří o jednotlivých službách, které mají umožnit lidem žít běžným životem.⁴⁶

Samozřejmě existuje ještě celá řada zákonů, které více či méně zabývají náhradní rodinnou péčí. Jsou to tyto:

- zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,⁴⁷
- zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění,
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 20/1966 Sb., o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově ve školských zařízeních,
- občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákoník práce č. 262/2006 Sb.,
- zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení,
- zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatelstva a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 105 - 107.

⁴⁷ Srov. tamtéž. s. 63.

2.1.5 Nejvýznamnější organizace podílející se na uskutečňování náhradní rodinné péče

Organizací podílejících se na uskutečňování náhradní rodinné péči je několik stovek. Není tedy možné se všem těmto organizacím v rámci této bakalářské práce věnovat. Z tohoto důvodu bude tato podkapitola věnována organizacím, které se věnují náhradní rodinné péči s celorepublikovou působností.⁴⁸

Fond ohrožených dětí, o.s. má hlavní sídlo v Praze. Odtud koriguje jednotlivé pobočky, které jsou roztroušeny po celé České republice. Věnuje se týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným a jinak sociálně ohroženým dětem. Jim a jejich rodičům poskytuje poradenskou a hmotnou pomoc. Pro osvojitelské a pěstounské rodiny pořádá tábory, jednodenní akce a poradensko – relaxační pobyty, které mají těmto lidem pomoci pochopit situaci dítěte, vyřešit rozpory v jejich osobě po přijetí dítěte do osvojitelské nebo pěstounské péče. Dále tato organizace provozuje Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tato zařízení jsou rodinného typu. Každé zařízení má několik bytů, v nichž žije vždy teta a několik dětí. Snaží se vytvořit ideální rodinné prostředí. Při zařazování dítěte do tohoto programu, dbají na to, aby sourozenci zůstali spolu a nebyli rozděleni. Fond se také věnuje osvětové činnosti v oblasti sociálně právní ochrany dětí.

Natama, o.s. je organizace zaměřená zejména na pěstounskou péči. Stejně jako Fond má hlavní sídlo v Praze. Věnuje se vyhledávání vhodných pěstounských rodin a zajišťuje jejich přípravu. Samozřejmě pomáhá pěstounským rodinám i po přijetí dítěte. Zajišťuje poradenskou a terapeutickou pomoc rodinám s dětmi.

Rozum a Cit, o.s. je občanským sdružením s hlavním sídlem v Říčanech. Toto sdružení se snaží podporovat sociálně znevýhodněné a opuštěné děti prostřednictvím pěstounských rodin. Provozuje kontaktní a poradenské centrum, organizuje setkávání pěstounů. Zajišťuje pěstounům odborné semináře a dětem arteterapeutické dílny.

Sdružení pěstounských rodin je občanským sdružením s hlavním sídlem v Brně. Pomáhá opuštěným, sociálně a zdravotně znevýhodněným dětem a mladým lidem. Organizuje pobyty pro náhradní rodiny a nabízí jim možnost zúčastnit se

⁴⁸ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, s. 188.

canisterapie a dalších terapeutických služeb. Stejně služby nabízí také začínajícím pěstounům. Zajímavým počinem této organizace je vydávání celorepublikového časopisu Průvodce náhradní rodinnou péčí.⁴⁹

Sdružení SOS dětských vesniček, o.s. má hlavní sídlo v Praze. Tato organizace dává dětem, které nemohli být umístěny v adoptivní nebo individuální pěstounské péči, možnost vyrůstat v rodinném prostředí. O tyto děti se starají matky pěstounky. Takováto rodina žije v SOS dětských vesničkách. Toto sdružení provozuje Sos dětské vesničky Brno – Medlánky, Doubí a Chvalčov. Kromě toho se věnuje projektu SOS komunita mládeže, které pomáhá dětem opouštějícím pěstounskou péči. Nabízí polozávislé bydlení a následně finanční podporu pro získání vlastního bydlení.⁵⁰

Středisko náhradní rodinné péče se věnuje opuštěným dětem se zvláštními zdravotními a sociálními potřebami a novým náhradním rodinám. Zajišťuje poradenství pro žadatele a zájemce o náhradní rodinnou péči. Organizuje odborné semináře pro zájemce a žadatele o náhradní rodinnou péči. Podporuje dospívající děti z dětských domovů. Přípravuje dobrovolníky pro práci s dětmi z dětských domovů. Věnuje se také vydávání odborných publikací o náhradní rodinné péči.

Triáda – poradenské centrum, o.s. s hlavním sídlem v Brně poskytuje odborné konzultace při rozhodování o přijetí dítěte. Doprovází žadatele do ústavních zařízení a pomáhá při seznamování s dítětem. Nabízí pěstounům poradenství ve výchovných otázkách. Napomáhá mediací při komunikaci a kontaktu mezi rodiči a dětmi v pěstounské péči. Pořádá vzdělávací programy pro pracovníky veřejné správy a sociálních služeb. Je organizátorem Celostátního semináře náhradní rodinné péče.

Triialog/Brněnský institut rozvoje občanské společnosti/ pomáhá a rozvíjí spolupráci mezi občanskými neziskovými organizacemi, veřejnou správou a komerčními firmami. Významnou roli hraje v této organizaci právě náhradní rodinná péče. Zajišťují přípravu budoucích pěstounů a osvojitelů, poradenství pro

⁴⁹ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 188 - 189.

⁵⁰ Srov. tamtéž. s. 189.

náhradní rodiny, různé pobytové zájezdy pro osvojitelské a pěstounské rodiny. V neposlední řadě se také věnují vzdělávání pracovníků náhradní rodinné péče.⁵¹

2.2 Náhradní rodinná péče na Slovensku

Náhradná starostlivosť na Slovensku je synonymom k náhradní rodinné péči v České republice. Je třeba si uvědomit, že systém náhradní rodinné péče byl až do konce roku 1992 pro oba státy zcela totožný, takže i po tolika letech od rozdělení, jsou si oba systémy stále v některých věcech velice podobné. Nicméně u obou států došlo za tu dobu k výrazným změnám. Abychom pochopily změny na obou stranách, je třeba zpracovat informace také o vývoji, formách náhradnej starostlivosti na Slovensku.

Na Slovensku vyrůstá okolo 8 000 – 9 000 dětí mimo svoji rodinu a z toho v dětských domovech je asi 4 000 dětí. Dětský domov je považován za nejméně vhodným způsobem náhradnej starostlivosti o děti.⁵²

2.2.1 Vymezení pojmu náhradní rodinná péče

Náhradná starostlivosť je definována v **zákoně č. 36/2005 Z. z. o rodine**. Tato právní úprava nahradila základní právní úpravu z roku 1963 a stala se platnou od 11. 2. 2005.

Náhradná starostlivosť je definována jako

- **svěření nezletilého dítěte do osobní péče jiné fyzické osoby než rodiče („náhradná osobná starostlivosť“)** – pojem vymezuje § 45 – § 47 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine
- **pestúnska starostlivosť** – pojem vymezuje § 48 – § 53 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine
- **ústavná starostlivosť** – pojem vymezuje § 54 – § 55 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine

⁵¹ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby* s. 189.

⁵² Srov. tamtéž. s. 149 - 150.

Zákon o rodině v souladu s Dohovorom o práвах dieťaťa definuje, že náhradná osobná starostlivosť alebo pestúnska starostlivosť má prednosť pred ústavnou starostlivosťou. Súd je povinen zskúmať, či nezletilé dieťa není možné svěřit do náhradnej osobej starostlivosti alebo pestúnskej starostlivosti pred nařízením ústavnej starostlivosti.⁵³

2.2.2 Historie náhradní rodinné péče

Historie náhradní rodinné péče byla v České republice a na Slovensku až do konce roku 1992 totožná. Vzhledem k tomu, že již byla historie náhradní rodinné péče do konce roku 1992 zmíněna v jiné podkapitole, bude tato podkapitola věnována pouze zásadním změnám v náhradní rodinné péči na Slovensku od 1.1.1993.⁵⁴

Posledního prosince se Československá republika rozdělila na dva samostatné celky. Stejně jako území, byly mezi oba nově vzniklé státy rozděleny dluhy, zisky, pohledávky a samozřejmě hmotný majetek.

Velkým problémem bylo rozmístění samotných obyvatel. Někteří z nich se cítili čechy žijícími ovšem na Slovensku a naopak. Lidé se tedy postupně stěhovali do státu, který více považovali za svůj domov.

Stejně jako původní obyvatelé Československa, se měli přemísťovat i děti z dětských domovů. V roce 1994 se sešla slovenská ministryně a český ministr, aby dohodli způsob jak budou děti z dětských domovů přesouvány do jejich původní vlasti. Přesun se měl týkat asi tisíce dětí, zejména romského původu.

Při domlouvání se ovšem zapomělo na to, že děti, jichž se přesun týkal, se již nějakou dobu učí jiný jazyk, jsou v prostředí domova zvyklé nebo se již delší dobu domlouvá forma náhradní rodinné péče, která by byla pro tyto děti vhodná. Jako by v oné době přestala existovat Úmluva o právech dítěte, která jasně stanovovala, že děti se mohou ke své situaci vyjádřit a sami se rozhodnout, kde chtějí žít.

Nakonec došlo k přesunu pouze asi padesáti dětí. Důvodem byl přesun k jejich původní rodině, která již žila v druhém státě než jejich dítě. Pozitivním přínosem

⁵³ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 150.

⁵⁴ Srov. ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*. s. 16 – 17.

celé této situace bylo bezesporu oživení vztahů sociálních pracovníků s původními biologickými rodinami.

Oba státy spolu hospodařily, vytvářily zákony po dobu asi 48 let, což je velmi dlouhá doba. Nové změny na obou stranách na sebe nenechaly dlouho čekat.

První významná změna se odehrála na Slovensku.. Byl odsouhlasen a do praxe aplikován zákon o školských zariadeniach č. 279/1993 Z.z , který blíže specifikoval ústavní a ochrannou výchovu. Tyto formy výchovy spadaly pod resort školství a označeny byly jako zařízení náhradní výchovy. Bylo opět povoleno zakládat soukromá a církevní zařízení náhradní výchovy. U nás byl obdobný zákon přijat až v roce 2002. Jednalo se o zákon o výkonu ústavní výchovy č. 109/2002 Sb.

Spousta zařízení náhradní výchovy změnila název. Z dětských výchovných ústavů se staly reedukační dětské domovy, z výchovných ústavů pro mládež se staly reedukační domovy pro mládež. Místo dětských diagnostických ústavů a diagnostických ústavů pro mládež vznikla diagnostická centra. Dále existovaly dětské domovy a zvláštní školy internátní, které v roce 2000 změnilly svůj název na speciální základní školy internátní. Zákon umožnil také zřizovat centra výchovné a psychologické prevence, zařízení pro matky s dětmi, profesionální náhradní výchovu v rodině.⁵⁵

V roce 1997 proběhl přesun dětských domovů pro děti do tří let z resortu zdravotnictví a dětských domovů pro děti nad tři roky z resortu školství do sociálního resortu.. Došlo tak k sjednocení náhradní výchovy po jeden resort.

Šlo o politické rozhodnutí, které sebou přineslo mnoho úskalí. Sociální resort byl sice schopen náhradní výchovu lépe finančně i úřednický zabezpečit. Nicméně nebyl schopen se věnovat výchově a převýchově dětí a navíc díky úřednickému aparátu vzrostl počet dětí v náhradní výchově. Depistáž a sociální práce téměř neexistovala, což vedlo ke vzrůstajícímu počtu odebíraných dětí z rodin.

Na Slovensku neexistuje zákon, který by tuto problematiku řešil komplexněji. Problematika náhradní výchovy se na Slovensku řeší ve třech zákonech a to v zakone o školských zariadeniach č. 279/1993 Z. z., v zakone o sociálnej pomoci č.

⁵⁵ Srov. ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*. s. 17 - 18

195/1998 Z.z. a v zákone sociálno – právnej ochrane a sociálnem kuratele č. 305/2005 Z. z.

V roce 2001 přijalo Slovensko haagské úmluvy týkající se mezistátního osvojení. Tím potvrdilo, že podporuje tuto formu náhradní rodinné péče. Tato forma byla posléze upravena i zákonem.⁵⁶

V roce 2000 se začala realizovat transformace dětských domovů. Autory bylo občanské sdružení Úsmev ako dar ve spolupráci se slovenským ministerstvem práce, sociálních věcí a rodiny. Koncept byl převzat zřejmě z Belgie nebo Maďarska. Transformace spočívala v proměně výchovných podmínek, změně personální struktury, změně prostorového uspořádání v domovech a úpravě hospodářských a ekonomických podmínek.⁵⁷

Důraz je při transformaci kladen na návrat dětí do biologické rodiny a rozvoje sociálních dovedností. Pozitivním přínosem transformace bylo to, že vymizela anonymita věcí. To znamená, že již nepatřilo všechno všem, ale naopak existovalo jakési soukromé vlastnictví. V rámci domova se vytvářeli skupiny. Každá tato skupina měla nějaké úkoly, které napomáhaly rozvíjet sociální dovednosti u jejích jednotlivých členů.

Při transformaci byl využit americký program PRIDE, který byl původně určen zájemcům o náhradní rodinnou péči. Měl nesporná pozitiva, ale také velká negativa. Mimo jiné nebyla vyjasněna teoretická východiska, tento systém špatně reflektoval středoevropskou kulturu a nevěnoval se důležitým oblastem poznávání dítěte.

Velké změny přinesly až dva zákony a to zákon o rodině č. 36/2005 Z. z. a zákon o sociálno – právnej ochrane a sociálnej kuratele č. 305/2005 Z. z. Na území české republiky vznikly podobné zákony a to zákon o rodině č. 210/1998 S. a zákon o sociálně – právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.⁵⁸

⁵⁶ Srov. ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*. s. 18.

⁵⁷ Srov. tamtéž. s. 20.

⁵⁸ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 149.

2.2.3 Formy náhradní rodinné péče

Formy náhradní výchovy blíže specifikuje zákon o rodině č. 36/2005 Z. z., který se stal platným od 11. 2. 2005. Nahradil původní zákon o rodině společný pro oba státy z roku 1963.

Náhradní výchova je v tomto zákoně zpracována v samostatné hlavě a je daleko ucelenější. Pěstounská péče je brána jako jedna z forem náhradní výchovy. Dříve byla chápána zcela samostatně a upravena byla v zákoně o pestúnskej starostlivosti č. 265/1998 Z. z. Náhradní výchovy se tak sjednotila do jednoho zákona., který podrobně hovořil o jednotlivých formách náhradní výchovy.

Náhradní výchovou rozumíme vícero uspořádaných a na sebe navazujících a vzájemně se podmiňujících dočasných opatření, které nahrazují péči rodičů o nezletilé dítě.

Náhradná výchova je definována jako

- **svěření nezletilého dítěte do osobní péče jiné fyzické osoby než rodiče („náhradná osobná starostlivosť“)** – pojem vymezuje § 45 – § 47 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodině
- **pestúnska starostlivosť** – pojem vymezuje § 48 – § 53 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodině
- **ústavná starostlivosť** – pojem vymezuje § 54 – § 55 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodině⁵⁹

Ještě předtím než se zmíním o jednotlivých formách náhradní rodinné péče, chci představit ústavní výchovu na Slovensku. Ústavní výchova se může odehrávat ve dvou typech zařízeních. Je to ústavní výchova v profesionální rodině a ústavní výchova v samostatných skupinách.

Ústavní výchova v samostatných skupinách má několik principů. Děti mají možnost vybrat si vychovatele, sourozenci jsou v jedné výchovné skupině a jsou blízko svého trvalého bydliště. Tato forma náhradní výchovy má být typická tím, že

⁵⁹ Slov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 150.

jde o zařízení pouze na přechodnou dobu. Nicméně z praxe vyplývá, že děti jsou v těchto zařízeních mnohdy až do dospělosti.⁶⁰

Ústavní výchova v profesionální rodině má přednost před vykonáváním ústavní výchovy ve skupinách. Je to speciální forma výchovy o dítě s nařízenou ústavní výchovou. Profesionální rodič ji vykonává ve svém vlastním rodinném prostředí, zároveň je však zaměstnancem dětského domova. Jedná se o pracovněprávní vztah mezi profesionálním rodičem a zařízením. Aby mohl být člověk profesionálním rodičem, musí buď absolvovat přípravu v rozsahu 40 hodin nebo mít středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou nebo jiné vysokoškolské vzdělání.

Mezi formy náhradní rodinné péče patří osobná starostlivost' inej fyzickém osoby než rodiča, pestúnska starostlivost' a osvojenia. O jednotlivých formách bude dále hovořeno.⁶¹

Osobná starostlivost' inej fyzickém osoby než rodiča je první z forem náhradní rodinné péče. Této formy se využívá přednostně před pestúnskou starostlivost'ou a osvojeniem. Dala by se přirovnat k českému **svěření do péče jiné osoby než rodiče**.

Dalšími formami náhradní rodinné péče na Slovensku jsou **pestúnska starostlivost' a osvojenia**. Pestúnská starostlivost' a osvojenia je totožná s českou pěstounskou péčí a osvojením. Uváděny jsou pouze podstatné rozdíly. Tyto formy náhradní rodinné péče zprostředkovávají dítěti orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Dítěti, kterému bude zprostředkována náhradní rodinná péče, je poskytnuto sociální poradenství, informace o účincích náhradní rodinné péče a psychologická výchova přizpůsobená věku a rozumové vyspělosti dítěte. Přípravu dítěte má na starost orgán sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately nebo zařízení, v němž je dítě umístěno. Připravovat dítě může také akreditovaný subjekt. Stejně tak je tato forma pomoci poskytována dítěti, které bylo již svěřeno do péče náhradní rodiny a samotné rodině, aby jí bylo ulehčeno plnění náhradní rodinné péče.⁶²

⁶⁰ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 151 - 152

⁶¹ Srov. tamtéž. s. 152.

⁶² Srov. tamtéž. s. 153

Přípravu na náhradní rodičovství zajišťuje Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, referát poradensko – psychologických služeb, Občianske združenie Návrat, Spoločnosť priateľov detí z detských domovou Úsmev ako dar, PhDr. Eva Litavská.

Žadatel se sám rozhoduje o tom, kde absolvuje přípravu. Tato příprava je v rozsahu nejméně 26 hodin a to individuální nebo skupinovou formou. Příprava zahrnuje poskytnutí základních informací o náhradní rodinné péči, vývoji a potřebách dítěte, právech dítěte v náhradní rodinné péči a o právech a povinnostech rodičů dítěte. V rámci přípravy je posouzena způsobilost žadatele. O zapsání fyzické osoby do záznamu žadatelů rozhoduje určený orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately do 15 dnů ode dne doručení závěrečné zprávy o přípravě fyzické osoby na náhradní rodinnou péči.⁶³

2.2.4 Legislativní situace náhradní rodinné péče

Náhradní rodinnou výchovu, jejíž součástí je právě náhradní rodinná péče, upravují zejména tři zákony, o kterých je třeba se zmínit. Je to zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov, dále zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov je souborem opatření na zabezpečení ochrany dítěte, která je nevyhnutelná pro jeho blaho a která respektuje jeho nejlepší zájem. Dále zabezpečuje výchovu a všestranný vývoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí a zajišťuje náhradní prostředí, v němž může dítě vyrůstat v případě, že se o něj jeho biologičtí rodiče nemohou starat.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine upravuje jednotlivé formy náhradní výchovy v samostatné hlavě druhé části zákona, sjednocuje pohled na jednotlivé formy a definuje a vytváří pravidla náhradní výchovy.

⁶³ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, s. 154.

Posledním zákonem je **zákon č. 627/2005 Z. z. o příspěvcích na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa**. Tento zákon upravuje podmínky poskytování příspěvků na podporu náhradní výchovy.

2.2.5 Nejvýznamnější organizace podílející se na uskutečňování náhradní rodinné péče

Mezi nejvýznamnější organizace, které se podílí na náhradní výchově na Slovensku patří občanské sdružení **Návrat**, Společnost přátel dětí z dětských domovů – **Úsmev ako dar**, Asociácia náhradních rodín, Nadácia Rozum a cit, občanské sdružení **Domov v rodine** a občanské sdružení **Detský smiech**. O všech bude krátce pohovořeno.

Občanské sdružení Návrat bylo založeno v roce 1995. V současné době pracuje v tomto sdružení 13 pracovníků, a to ve čtyřech centrech. Jsou to centra **Návrat** v Bratislavě, Banské Bystrici, Žilině a v Prešově, Kromě těchto center má sdružení **Návrat** také poradenské místo v Košicích. Ve 14 městech zřídilo kluby. Občanské sdružení využívá hojně pomoci asi 100 dobrovolníků. Věnuje se také publikační činnosti. Za svou dobu existence vydalo osm publikací, která se věnovala náhradní rodinné péči a čtyři díly Dětského průvodce problematikou rozvodu, adopce, stárnutí blízkých a úmrtí v rodině. Občanské sdružení **Návrat** pomáhá opuštěným dětem hledat novou rodinu, věnuje se rodinám, které chtějí přijmout dítě, zajišťuje jim individuální poradenství, program přípravy na všechny formy náhradní rodinné péče, připravuje je na přijetí dítěte. Toto sdružení se také snaží iniciovat změny v systémy výchovy o dítě a rodinu. V poslední době se také orientuje na oblast sanace rodiny.

Společnost přátel dětí z dětských domovů – Úsmev ako dar je největší a nejstarší dobrovolnickou organizací na Slovensku, která podporuje opuštěné děti vyrůstající v dětských domovech a speciálních základních školách internátních. Je to organizace s celorepublikovou působností. Organizace zabezpečuje sedm poboček, které jsou tvořeny asi 300 dobrovolníky. Organizace podporuje návrat dětí do jejich původní rodiny. V případě, že toto není možné, tak využívá adopce, pěstounské péče nebo profesionální formy rodičovství. Realizuje přípravu náhradních rodin pro

přijetí dítěte do rodiny. Tato příprava je realizována formou certifikovaného výcvikového programu PRIDE.⁶⁴

Asociácia náhradních rodín vznikla v roce 2001. Vznik iniciovali náhradní rodiny z Bratislavy. Asociace spojuje náhradní rodiny v Bratislavském kraji a aktivizuje rodiny i v menších městech. Tyto náhradní rodiny se setkávají v Klubech náhradních rodin. Cílem je podpora náhradních rodin a pozitivní ovlivnění veřejného mínění. Asociace pořádá rekreační a poradenské pobyty pro náhradní rodiny a děti z náhradních rodin. Realizuje Kluby náhradních rodin, organizuje podpůrné rodičovské skupiny, zajišťuje telefonické a osobní konzultace pro budoucí náhradní rodiče. Vydává časopis „*Nebyť sám*“ (čtyři čísla do roka).

Nadácia Rozum a cit vznikla v roce 1997. Charakteristická je tím, že finančně podporuje náhradní rodiny, realizuje psychologické poradenství pro náhradní rodiny v Žilinském kraji, aktivně se účastní Klubu náhradních rodin v Žilině, účastní se seminářů organizovaných na téma náhradní rodinná péče v Žilině, realizuje telefonické a osobní poradenství pro zájemce o náhradní rodinnou péči.

Občanské sdružení Domov v rodine založila náhradní rodina, aby podpořila náhradní rodiny v Košickém a Prešovském kraji. Zprostředkovává poradenskou činnost a propaguje myšlenky náhradní výchovy.

Občanské sdružení Detský smiech je akreditováno jako dětský domov. Založili ho profesionální rodiče. Není to klasický domov rodinného typu, ale pět profesionálních rodin, které bydlí ve svých bytech a fungují jako klasická rodina.⁶⁵

⁶⁴ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 161 - 166.

⁶⁵ Srov. tamtéž. s. 168 - 169.

3 Vybrané rozdíly v náhradní rodinné péči v České republice a na Slovensku

Od rozdělení Československé republiky uplynulo přibližně 16 let. Za těchto několik let došlo u obou států k mnoha změnám a to nejen v oblastní náhradní rodinné péči. Nicméně mnohé zůstalo zachované a to vzhledem k tomu, že podoba a právní úprava náhradní rodinné péče vychází ze stejného právního systému. Změny na Slovenské straně se zdají být výraznější a postihují některé oblasti, které u nás zatím ještě nebyly dořešeny. Je tedy možné se vzájemně inspirovat a využít těch úprav, které se zdají být pro praxi dobré. Pro lepší orientaci v názvosloví náhradní péče následuje tabulka se základními pojmy v České republice a na Slovensku.

Slovenská republika	Česká republika
Centrum výchovném a psychologickém prevencie	Středisko výchovné péče
Diagnostické centrum	Diagnostický ústav
Domov sociálnych služieb	Ústav sociální péče
Krizové stredisko	Zařízení krizové pomoci
Liečebno – výchovné sanatórium	Ústav s výchovně léčebným režimem
Profesionálna náhradná rodina	Smluvní rodina, profesionální pěstounská péče
Reedukačný detsky domov	
Špeciálna základná škola internátna	Dětský domov se školou
Zariadenie pre matky s detmi	
Reedukačný domov pre mládež	Výchovný ústav
Špeciálna základná škola	Zvláštní škola
Samostatná skupina	Rodinná skupina

Úřad práce, sociálních věcí a rodiny	
Ústavná starostlivost'(súdne nariadenie)	Ústavní výchova
Ústavná starostlivost'(náhradná inštitucionálna výchova)	Ústavní péče ⁶⁶

Prvním velkým významným rozdílem v náhradní rodinné péči mezi Českou republikou a Slovenskem je organizační sjednocení. Slovenská republika sjednotila celou náhradní péči do působnosti jednoho ministerstva a to konkrétně ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny. U nás je náhradní péče roztržena mezi ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo školství a ministerstvo zdravotnictví. Do působnosti slovenského ministerstva spadá tedy náhradní rodinná péče, náhradní výchova a to včetně dětských domovů a kojeneckých ústavů. Organizační sjednocení umožňuje systematickou a daleko vhodnější práci s dětmi. Velký důraz je kladen na to, aby péče probíhala v rodinném prostředí.

Slovenská republika má kromě odlišného organizačního sjednocení také odlišný způsob řízení, kontroly, metodického vedení a koordinace státní správy v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Hlavním výkonným orgánem na Slovensku v oblasti sociálně-právní ochrany dětí je Odbor sociálně-právní ochrany dětí a sociální kurately Úřadu práce, sociálních věcí a rodiny. Tento orgán je podřízen instituci ministerstva. Jedná se o Ústředí práce, sociálních věcí a rodiny. Tato organizační struktura slouží k efektivnějšímu řízení sociálně-právní ochrany dětí. Díky tomuto rozčlenění je i snazší zajistit jednotnou praxi na celém území Slovenského státu. Česká republika nemá takový orgán jako na Slovensku a proto je obtížné efektivně řídit oblast sociálně-právní ochrany dětí.⁶⁷

Významný rozdíl mezi námi a Slovenskou republikou je v oblasti ústavní výchovy. I zde je totiž kladen důraz na rozvoj rodinných forem péče. Z toho důvodu vznikla na Slovensku nová forma ústavní rodinné péče a tou je ústavní péče v profesionální rodině. Základem této formy ústavní rodinné péče je to, že dítě je umístěno do profesionální rodiny, která žije v blízkosti dětského domova. Blízkostí je zajištěna okamžitá pomoc dítěti i profesionální rodině. Pro dětský domov to zároveň znamená, že může kdykoli zkontrolovat, zda péče o dítě probíhá v pořádku.

⁶⁶ ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*. s. 22.

Samozřejmě, aby se člověk stal profesionálním rodičem, musí splnit několik požadavků. Je třeba mít kvalifikační předpoklady, které stanovuje zákon. Tato forma náhradní péče má pomoci dítěti v jeho obtížné situaci. Cílem je zajistit dítěti vhodné rodinné prostředí a to přechodnou dobu. Poté je buď dítě navraceno zpět do biologické rodiny nebo je mu nalezena vhodná náhradní rodina. Profesionální rodičovství můžeme srovnat s institutem pěstounské péče na přechodnou dobu u nás. Institut pěstounské péče na přechodnou dobu je u nás teprve relativně novou formou náhradní rodinné péče. S praxí vyvstává mnoho otázek, které je třeba řešit. Nejsou zpracovány kvalifikační předpoklady pěstounů a chybí podpora rodiny, která je na Slovensku zajišťována profesionálním rodičům dětským domovem.

Sociálně-právní ochranou se na Slovensku zabývají nejen orgány sociálně-právní ochrany dětí a kurately, ale také akreditované subjekty. O udělení akreditace rozhoduje ministerstvo sociálních věcí, práce a rodiny. U nás existuje pouze možnost získat pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Samozřejmě, že podmínky k udělení akreditace jsou daleko přísnější než u nás k získání pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Výhodou akreditace je, že tyto subjekty mohou na rozdíl od České republiky provádět zprostředkování náhradní rodinné péče, zajišťují také přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči. Díky tomu, že náhradní rodinnou péči zprostředkovává více orgánů a to nejen státních, dochází k lepší spolupráci mezi neziskovým a státním sektorem. Přípravu žadatelů, kteří chtějí přijmout jednu z form náhradní rodinné péče u nás zajišťují krajské úřady a stejně jako na Slovensku je i u nás tato příprava povinná. Krajské úřady touto přípravou mohou také pověřit jiné organizace. V každém kraji se příprava od sebe trochu liší. Na Slovensku je příprava detailně definována zákonem a navíc je hojně využíváno ucelených programů, které mohou při další práci s již náhradními rodinami využívat další odborníci. Z ucelených programů je dobré uvést například PRIDE. Tento program je certifikovaný. Velkou výhodou je na Slovensku to, že žadatelé si mohou sami určit, kde a u jakého subjektu proběhne jejich příprava.⁶⁸

Stejně jako žadatelé se poskytuje příprava pro přijetí dítěte do náhradní rodinné péče, je povinnost na Slovensku poskytnout stejné informace i dítěti, které má být svěřeno do náhradní rodinné péče. Jedná se hlavně o sociální poradenství, informace

⁶⁷ Slov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, s. 175.

o náhradní péči a psychologickou péči přizpůsobenou věku a rozumové vyspělosti dítěte. Přípravu zprostředkovávají orgány sociálně-právní ochrany dětí nebo akreditované subjekty a to na základě toho, kdo náhradní rodinnou péči zprostředkovává. Připravit dítě na náhradní rodinnou péči může také zařízení, ve kterém je dítě umístěno.⁶⁹

Při osvojení získávají rodiče jak na Slovensku, tak v České republice statut rodiče a to v celém rozsahu práv a povinností. Co se týče finančního zabezpečení náhradních rodin vycházely oba státy ze stejného právního systému, proto některé dávky zůstaly stejné. V České republice i na Slovensku se shodně poskytován příspěvek při svěřeni dítěte do péče náhradní rodiny a stejně tak je poskytnut příspěvek dítěti svěřenému do náhradní rodiny. Tento příspěvek slouží k uspokojení potřeb dítěte, které bylo přijato do náhradní rodiny. V obou státech jsou poskytovány příspěvky pěstounům. Nicméně každý stát tento příspěvek pojímá jinak. Na Slovensku existují dva typy příspěvků, které je možné srovnat s odměnou pěstouna a s odměnou pěstouna ve zvláštních případech v České republice. Příspěvek, který je srovnatelný s odměnou pěstouna, je na rozdíl od České republiky, poskytován pouze těm pěstounům, kteří nemají nárok na jiné dávky v rámci státní sociální péče a podpory. To znamená, že pokud pobírá pěstoun třeba rodičovský příspěvek, nevzniká mu nárok na odměnu pěstouna. U nás je to tak, že si nemůže pěstoun nárokovat sociální příplatek. Jiné omezení u nás není. Co se týče příspěvku odměna pěstouna ve zvláštních případech. Tento příspěvek je na Slovensku poskytován pouze pěstounům, kteří pečují o dítě s těžkým zdravotním postižením. U nás má na tento příspěvek nárok i rodina s vyšším počtem dětí v pěstounské péči. V české republice existuje příspěvek na zakoupení motorového vozidla v případě, že mají pěstouni ve své péči více svěřených dětí. Tento příspěvek a jiná jeho alternativa na Slovensku neexistuje. Na Slovensku oproti tomu existuje jednorázový příspěvek dítěti při ukončení náhradní rodinné péče. Tento příspěvek u nás zatím chybí. Bylo by třeba ho zavést, protože některé děti odcházející z náhradní rodinné péče nemají žádné prostředky k zajištění si základních životních potřeb. V mnoha ohledech je finanční zajištění náhradních rodin u nás na lepší úrovni než na Slovensku. Nicméně ani v české republice to není ideální a chybí například právě

⁶⁸ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, s. 176 - 177.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 177.

příspěvek dítěti při ukončení náhradní rodinné péče. Slovenská republika nás předčí hlavně v množství a různorodosti poskytovaných služeb pro náhradní rodiny. V tomto státě existuje množství ucelených programů, které u nás zatím nejsou.⁷⁰

Oba státy se v uplynulých letech vyvíjeli obdobným směrem. Je tedy možné vidět změny, které jsou totožné na obou stranách. Nicméně došlo ke změnám, které se uskutečnily pouze na jedné straně. Druhý stát k nové formulaci a třeba i řešení problému zatím nedospěl. Slovenská republika vytvořila některá opatření, která na našem území stále chybí. Těmito změnami se můžeme inspirovat. Ve srovnání se Slovenskem a jinými evropskými státy, je česká republika stále charakteristická tím, že je u nás stále vysoký počet dětí v ústavní výchově. Toto je velký problém, který by se měl řešit. Využít bychom mohli konceptu profesionálních rodin na Slovensku. Umožnili bychom tak více dětem poznat rodinné prostředí a umožnit jim tak alespoň krátkodobě žít v rodině a naučit se jak důležitá je rodina pro další život.

⁷⁰ Srov. AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*. s. 177 - 178.

Závěr

Název bakalářské práce jsem si vybrala, protože mě tato problematika zajímá. Hned ze začátku jsem narazila na problém jak tuto práci pojmout. Nemohla jsem se rozhodnout, zda směřovat ve své práci k výzkumu nebo spíše zvolit teoretické srovnání. Nakonec jsem se rozhodla pro teoretické srovnání, neboť jsem zjistila, že této problematice se již mnoho výzkumů věnovalo.

S výběrem literatury jsem neměl žádný problém. V této oblasti je k dostání dost literatury. Přičemž jedna z publikací se již přímo věnovala rozdílům mezi náhradní rodinnou péčí v České republice a na Slovensku.

Aby se čtenář lépe orientoval v problematice náhradní rodinné péče, rozhodla jsem se, že ho nejprve uvedu do problematiky rodiny. Rodině se věnuje kapitola první.

Ve druhé kapitole se již věnuji obecným poznatkům v oblasti náhradní rodinné péče na našem území a u našich sousedů. Věřím, že tato kapitola se věnuje všem oblastem náhradní rodinné péče u nás a na Slovensku a podává tak ucelený přehled o této problematice, včetně výčtu nejvýraznějších organizací a zákonů, které se této problematice věnují.

Třetí a zároveň poslední kapitola se věnuje srovnání obou právních systémů. Při zpracování této kapitoly jsem vycházela z publikace Pěstouni mají právo na služby, v níž byla tato problematika velice dobře zpracována. Věřím, že tato kapitola zachycuje podstatné rozdíly mezi oběma právními systémy.

Oba systémy zaznamenaly od doby rozdělení dost výrazných změn. Při zpracování jsem zjistila, že Slovenská republika je o krok před námi. Ještě stále nám totiž chybí více individuálního přístupu k dětem a samozřejmě počet dětí v našich ústavních zařízeních je stále oproti praxi evropských zemí vysoký. Slovenská republika na vysoký počet dětí v ústavních zařízeních reagovala zřízením ústavní péče v profesionálních rodinách. Dětem je umožněno poznat co to je rodina. U nás by se tento počín dal srovnat s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Jenže stále chybí pravidla, která by tuto formu náhradní rodinné péče upravovala. Takže určitě

bych bylo pro, aby se Česká republika nechala inspirovat v této problematice u našich slovenských sousedů. Věřím, že i oni by se měli u nás z čeho inspirovat.

Věřím, že tato práce splňuje mnou vytyčený cíl, jímž bylo podat ucelený přehled o rozdílech náhradní rodinné péče v České republice na u našich slovenských sousedů.

Bibliografie

AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Obecná pedagogika II.* 2.vyd. Olomouc: HANEX, 2003. 192 s. ISBN 80-85783-24-X..

AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby.* Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007. 241 s.

CIBULKA, V., *Rodina v kontextu historického vývoje.* Brno, 2008. 45 s.

Funkce rodiny. [online]. Dostupné na Internetu: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=25566>>, [cit. 2009-2-4].

JAN PAVEL II., *Familiaris Consortio* [online]. Dostupné na Internetu: <<http://www.kebrle.cz/katdocs/FamiliarisConsortio.htm>>, [cit. 2009-1-28].

MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče.* 1. vyd. Praha: Portál s. r.o., 1999. 173 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z., *Osvojení a pěstounská péče.* 1. vyd. Praha: Portál s. r.o., 2002. 141 s. ISBN 80-7178-637-3.

Náhradní rodinná péče. [online]. Dostupné na Internetu: <http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A1_p%C3%A9%C4%8De>, [cit. 2009-2-4].

Současné formy péče o opuštěné děti [online]. Dostupné na Internetu: <http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm>, [cit. 2009-2-4].

ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy.* 1. vyd. Praha: Portál s. r.o., 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-328-5.

BURDEK, L., *ÚZ Rodinné právo.* Ostrava-Hrabůvka: Sagit, a.s., 2008. 176 s. ISBN 978-80-7208-634-4.

Základní informace o osvojení a pěstounské péči. [online]. Dostupné na Internetu:< <http://www.rozumacit.cz/nrp.html>>, [cit. 2009-2-11].

Zákon č. 36/2005 Z. z., *o rodině*, ve znění pozdějších předpisů [online]. Dostupné na Internetu: <

[www.upsvar.sk/rsi/rsi.nsf/0/d7b38b75b8f7d72ec1257163003b1a75/\\$FILE/Zákon%20o%20rodine.pdf](http://www.upsvar.sk/rsi/rsi.nsf/0/d7b38b75b8f7d72ec1257163003b1a75/$FILE/Zákon%20o%20rodine.pdf) >, [cit. 2009-2-20].

Zákon č. 305/2005 Z. z., *o sociálnoprávnej ochrane deti a sociálnej kuratele*, ve znění pozdějších předpisů [online]. Dostupné na Internetu: <<http://www.sk.another-way.eu/legislation/zakon-o-socialnopravnej-ochrane-deti-a-socialnej-kuratele/index.html>>, [cit. 2009-2-11].